

ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ "ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ"

Видин, ул. "Любен Каравелов" № 31,
тел. 094/923125 e-mail: info-500104@edu.mon.bg

УТВЪРДИЛ:
ДИРЕКТОР:
/ЦВЕТАН МИХАЙЛОВ/

УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА

ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО

Разработил:.....

/Мария Митева –
педагогически съветник/

Училищната политика за противодействие на тормоза и насилието е разработена съгласно Заповед №РД 09-5906/28.12.2017 г. на министъра на образованието и науката за утвърждаване на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и Алгоритъм за прилагане на Механизма. Отговаря на изискванията на чл. 185, ал. 1 и 2 от ЗПУО.

Основният принцип за разработването на училищна политика за противодействие на тормоза в училище е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за превенция и интервенция на тормоза в училище и създаване на сигурна и спокойна училищна среда.

Причините за насилието, в т.ч. агресия и тормоз са много и комплексни и училището трудно би могло да повлияе на всички. Целта е успешно и ефективно да се намалят тези фактори, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на насилие и агресивни модели на поведение. За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са необходими:

1./ Недопускане на агресивни прояви в училище чрез системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията им.

2./ Поддържане на физическата среда в училище /с фокус върху класните стаи, общите помещения за хранене, както и санитарните помещения/, която не съдържа предпоставки за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на паралелката като общност.

3./ Работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на паралелката, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока.

4./ Разбиране на последиците от насилието и тормоза и набелязване на мерки за оказване на подкрепа на учениците за справяне с неприемливото поведение.

Училищната политика се реализира на ниво училище и на ниво клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция /реакция, намеса/, разписани в Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищно образование:

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието.

Интервенциите включват действия и мерки, които имат за цел изясняване и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въввлечено пряко или косвено в ситуацията.

Училищната политика е съобразена и с Наредба за приобщаващо образование, където съгласно чл.26. (1) Превенцията на насилието и преодоляването на проблемното поведение се изразява във включване на отделни лица и ученици в съответни дейности по чл.45 за въздействие върху вътрешната мотивация, както и оказване на психологическа подкрепа.

Чл. 45. За преодоляване на проблемното поведение на детето или ученика и за справяне със затрудненията му с приобщаването в образователния процес и в институционалната среда, с участието му в дейността на институцията и с поведенческите му прояви се прилагат една или повече от следните дейности за въздействие върху вътрешната мотивация:

1. обсъждане между ученика и класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем и получаване на подкрепа за разрешаването му;
2. използване на посредник при решаване на конфликт в училище;
3. консултиране на детето или ученика с психолог/педагогически съветник;
4. създаване на условия за включване на ученика в група за повишаване на социалните умения за общуване и за решаване на конфликти по ненасилствен начин;
5. насочване на детето или ученика към занимания, съобразени с неговите потребности;
6. индивидуална подкрепа за ученика от личност, която той уважава (наставничество);
7. участие на ученика в дейности в полза на паралелката или училището, включително определяне на възможности за участие на ученика в доброволчески инициативи;
8. други дейности, определени в правилника за дейността на институцията.

Цел на училищната политика:

Основната цел на училищната политика за противодействие на тормоза е създаването на сигурна, безопасна и подкрепяща училищна среда посредством превенция на неприемливо поведение, съпроводено от агресивни прояви и нарушени междуличностни отношения и своевременна педагогическа интервенция, с цел навременно и ефективно справяне с възникнали прояви на насилие и агресия от ученици, което да не позволява прерастването им в прояви на тормоз.

Подцели:

1. Познаване на Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование и Алгоритъм за прилагане на Механизма от работещите в училището, учениците и родителите.
2. Създаване на Училищен координационен съвет, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза.
3. Извършване на ежегодна оценка и анализ на ситуацията в училище посредством провеждане на проучване сред учениците със стандартизиран Въпросник за тормоза в училище на проф.Калчев.
4. Осъществяване на превенция, която създава условия за превантивна работа и включва учениците в образователни дейности, семинари, дискусии, които да ги запознаят с различните форми на насилие и тормоз, да възпитават уважение и толерантност към различията, да развиват чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, кое поведение е приемливо и кое – не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.
5. Осъществяване на интервенция при идентифициране или сигнализиране при насилие, инцидент или критично събитие като се спазва училищната процедура при възникнали ситуации на тормоз и се следват разписаните стъпки за действие при горепосочените случаи на насилие, инцидент или критично събитие.
6. Създаване на ефективна система на дежурства, пропускателен режим, видеонаблюдение.
7. Подпомагане процеса на утвърждаване на ценности и норми на поведение у учениците.

Основни задачи:

1. Създаване на чувство за принадлежност към училищната общност, пълноценна социализация и мотивация за личностно развитие.
2. Използване на нетрадиционни методи и похвати за ограничаване на агресивните прояви – тренинги, решаване на казуси и извеждане на опитност, симулации, дискусии, кръгли маси, ролеви игри, участие в кампании, отбелязване на дни за борба с

тормоза, които имат за цел да провокират интереса и мотивацията за справяне с проблемно поведение от страна на учениците.

3. Осигуряване на обща подкрепа за преодоляване на проблемно поведение от педагогическите специалисти, както и с помощта на координираните усилия на всички останали участници в образователния процес.

4. Поддържане на ефективен диалог между ученици, учители и родители. Обединяване на усилията им в превенцията на агресивното поведение.

5. Поддържане на позитивна култура и климат, които се изразяват в:

- Приемане различието и разнообразието, съблюдаване на ценностите и принципите на приобщаващото образование;
- Осигуряване на сигурна и защитена среда, в която децата и учениците открито да споделят и обсъждат теми, свързани с насилието и тормоза;
- Изготвяне на ясни и конкретни правила в класната стая, които да са изпълними и да подтикнат учениците към изграждането на определени ценности и добродетели;
- Насърчаване на взаимоотношения, в чиято основа са уважението, емпатията и добрия тон в общуването;
- Предоставянето на възможности за учителите да развиват ежегодно уменията си, допринася към изграждането на позитивна култура в училището.

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ

I. Дефиниция на понятието „насилие“.

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„Насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

1. „Физическо насилие“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

2. „Психическо насилие“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

3. „Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световната здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото“.

4. „Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

II. Дефиниция на понятието „тормоз“.

Тормозът спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето:

ал.1 - лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

ал.2 – същото задължение има и всяко лице, на което е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако това е обвързано с професионална тайна.

Тормозът е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни.

Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин.“

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
 2. Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
 3. Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.
- Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

1. „Физически тормоз“ е например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

2. „Психически тормоз“ е например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене, словесни /вербални/ изрази, които имат за цел да оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата обект на тормоз.

3. „Социален тормоз“ – например, избягване, игнориране, изключване от дейността,

одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

4. „Сексуален тормоз“ е всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смуцаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

5. „Кибернасилие“ и „Кибертормоз“ са насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки и видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако дете е въввлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по-унижителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

III. Дейности по превенция:

► на ниво училище:

1. Познаване на Етичен кодекс на училищната общност.
2. Създаване на единни училищни правила.
3. Внасяне на промени в Правилника за дейността на ОУ „Любен Каравелов“ – град Видин, свързани с Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование /при необходимост/.
4. Запознаване на цялата училищна общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза.
5. Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане прояви на насилие и тормоз.
6. Повишаване на квалификацията на педагогическия персонал. Споделяне и презентиране на добри педагогически практики.
7. Подобряване на приемо-пропускателния режим в училището, видеонаблюдение.

► на ниво клас/група:

1. Създаване на правила на поведение на групата/класа, които се разполагат на видно място в класната стая и копие от тях се съхранява в портфолиото на паралелката, които се актуализират в началото на всяка учебна година.
2. Извършване на обучителни дейности и работа с класа/групата, в които водеща роля има класния ръководител. Прилагат се всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на

опит в часа на класа, както и в различни извънкласни и извънучилищни дейности.

3. Използване на подход, ориентиран към децата, на подход за работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата и учениците, които да станат естествени помощници при реализирането на дейностите по превенция.
4. Провеждане на тематични родителски срещи.

III. Дейности по интервенция:

► на ниво училище:

1. Водене на Дневник със случаи и процедури за управление на информацията/ Регистър за прояви на тормоз между децата и учениците. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво на тормоз и се описва следната информация: дата, група/клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпис на служителя.
2. Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби. При констатиране на случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ /Отдел „Закрила на детето“/ и/или полицията.

Всеки служител в ОУ „Любен Каравелов“ – град Видин е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз незабавно да уведоми директора на училището, който до 1 час от получаване на информацията е длъжен да уведоми Отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „Социално подпомагане“ – Видин, РУ/Детска педагогическа стая на МВР и РУО – Видин.

► на ниво клас/група /дейностите се отнасят до всички ситуации на тормоз според приетата класификация, в която са конкретизирани нивата на тормоз/:

1. Обсъждане между учениците и класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.
2. Съвместни действия между класния ръководител и психолог/педагогически съветник и включване на външни специалисти при необходимост.
3. Използване на посредник при разрешаване на конфликта.
4. Провеждане на тематична родителска среща.

IV. Училищна процедура при ситуации на тормоз

Ниво на тормоз	Интервенция на ниво училището
<u>ПЪРВО НИВО -</u> <u>Нарушаване на правилата</u> <i>/ситуациите на тормоз от първо ниво <u>не се</u> регистрират в Дневника за тормоз/</i> • Форми на физически тормоз са например: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост. • Форми на вербален тормоз са например: подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди, нецензурни/неприлични коментари; • Форми на психически тормоз са например: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, измисляне на прякори. • Форми на социален тормоз са например: подмятане на коментари, подиграване, изключване от групови или съвместни дейности, фаворитизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове. • Форми на сексуален тормоз са например: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст. • Форми на кибертормоз са например: обидни обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи, др.)	➤ На първо ниво действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се предприема педагогическа работа – индивидуално, за група ученици или за паралелка. ➤ При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват. ➤ Ако педагогическата работа не дава резултат, налице е повтаряемост на насилственото поведение, а последствията са по-сериозни, ако се касае за насилие от страна на група към индивид или ако едно и също дете или ученик бива тормозено нееднократно в ситуации, класифицирани като първо ниво, то тогава следва се да предприемат действия, предписани за ситуации от второ или трето ниво. <u>Процедура за интервенция при първо ниво на тормоз:</u> 1. Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2. Класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички участници, в т.ч. и свидетелите. 3. Уведомяване на родител. 4. Консултации - приемане на индивидуални разговори с участниците. 5. Мерки и действия от страна на класен

	ръководител - намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите. 6. Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.
<u>ВТОРО НИВО -</u> <u>Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или с по-сериозни последици</u> <i>/ситуациите на тормоз се регистрират в Дневника за случаи на тормоз и насилие; възстановяване на щети при наличие на такива/</i> • Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса. • Форми на вербален тормоз са например: подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; • Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация. • Форми на социален тормоз са например: интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване. • Форми на сексуален тормоз са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози. • Форми на кибертормоз са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение.	➤ На второ ниво действията се предприемат от класен ръководител заедно с психолог или педагогически съветник, представител на координационния съвет и задължително участие на родител, като се уведомява директорът. ➤ По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полицията. Координационният съвет прави оценка на риска и се инициира работа по случай. ➤ Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, се уведомява директорът, който следва да уведоми Отдела за закрила на детето. <u>Процедура за интервенция при второ ниво на тормоз:</u> 1. Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2. Класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или органите на полицията, като уведомяването е задължително и незабавно, когато се отнася до случаи на сексуален тормоз, проявяващи се в подтикване или принуждаване към сексуални действия.

	3. Уведомяване на родител. 4. Консултации. 5. Мерки и действия - работа на координационния съвет: анализ на ситуациите от регистъра и предприемане на работа по случай. 6. Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.
<u>ТРЕТО НИВО -</u> <u>Системна злоупотреба, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, за който и да е от участниците в ситуацията.</u> <i>/ситуациите на тормоз се описват в Дневника за случаи на тормоз и насилие, като по тях се предприема интензивна работа по случай, включваща всички участници, правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със Закона за закрила на детето, Наредбата за приобщаващо образование, Закона за предучилищно и училищно образование. Ако друга организация или услуга е въвлечена в работата с ученика, училището установява връзка с тези организации или услуги и хармонизира дейностите/.</i> • Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. • Форми на вербален тормоз са например: закани, заплахи, обиди, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение и др.; • Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи,	1. На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или органите на полицията. 2. Действията на ниво училище се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.). 3. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира центъра за социална работа, отдела за закрила на детето и/или полицията. 4. При нанесена материална щета се съставя Протокол за възстановяване на щетата. <u>Процедура за интервенция при трето ниво на тормоз:</u> 1. Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участниците. 2. Класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на тормоз. Незабавно се уведомява директора, който подава сигнал до ОЗД и/или органите на полицията.

ограничаване на движението, склоняване за употреба на наркотични и други психотични вещества, включване в деструктивни групи и организации. • Форми на социален тормоз са например: заплахи, изолация, групово измъчване на индивид или група и организиране на затворени групи (банди), последиците от които нараняват други. • Форми на сексуален тормоз са например: съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение. • Форми на кибертормоз са например: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с блогове, форуми, социални мрежи, заснемане без разрешение, заснемане на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки на детска порнография.	3. Уведомяване на родител. 4. Консултации- предприемане на индивидуални разговори с участниците. 5. Мерки и действия от страна на координационния съвет, интензивна работа по случай, информирание и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. 6. Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.
---	--

V. Училищна процедура за откриване и работа по случай

Случаите на тормоз и насилие се регистрират в Дневник за случаи на тормоз и насилие/ Регистър за прояви на тормоз между децата и учениците, който се съхранява в кабинета на педагогическия съветник и съдържа следната информация:

- Дата
- Име и клас на участниците
- Име и клас на свидетелите
- Вид тормоз и от кое ниво е тормоза
- Предприети действия
- Име и подпис на служителя

При случаи на тормоз от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, директорът незабавно уведомява Отдел „Закрила на детето“ /ОЗД/ към Дирекция „Социално подпомагане“ и/или органите на полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция. При становище от координационния съвет в училището за инициране на работа по случай или ако не се задейства Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психологът или педагогическия съветник следва да иницира работа по случай с ученика в училище.

VI. Практически насоки за действията, които работещите в образователните институции в сферата на средното образование следва да предприемат в случай на инцидент, ситуация на насилие и в други критични случаи, протокол на докладване и последваща реакция

1. Въведение

Целта на настоящите практически насоки е да се подпомогнат и да се предоставят конкретни стъпки за действия на служителите в случай на инцидент или насилие в образователната институция. Възможността за адекватна реакция на служителите, включва:

- Идентифициране на ситуацията
- Предприемане на адекватни действия за защита на пострадалото дете/ученик
- Уведомяване на органите за закрила на детето и на родителите, които носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето, както и в определени случаи на лицата, които полагат грижи за детето, когато то е настанено извън семейството като мярка за закрила по реда на Закона за закрила на детето

2. Използвани определения, свързани със случаи на пострадали деца/ученици при инцидент, насилие или други критични ситуации

➤ Инцидент е всяко травматично събитие за дете в следствие на което е наличен риск от увреждане на неговото физическо и/или психическо здраве.

➤ Насилие над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна или социална среда.

➤ Пренебрегване е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

➤ Дигитално насилие/кибертормоз представлява използването на интернет посредством дигитални устройства за нанасяне на емоционална вреда върху други хора, която се изразява в създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки и видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

➤ Сигнал е постъпила в Дирекция „Социално подпомагане“ /Отдел „Закрила на детето“/ информация за дете в риск или за нарушаване на правата на дете /съгласно ал.1, т.6 от Допълнителните разпоредби в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето/

➤ Дете в риск е:

а/ чиито родители са починали, неизвестни, лишени от родителски права или чиито родителски права са ограничени, или детето е останало без тяхната грижа;

б/ което е жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно или унижително отношение или наказание в или извън семейството му;

в/ за което съществува опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие;

г/ за което съществува риск от отпадане от училище или, което е отпаднало от училище.

3. Конкретни стъпки за превенция и за действие при насилие, инцидент или кртично събитие

3.1 Превенция

За предотвратяване на случай на насилие, инцидент или различни форми на неприемливо поведение от страна на дете/ученик от изключително значение е:

- Навременното идентифициране на възможна проблемна ситуация или възникнала вече такава;
- Адекватна последваща реакция;
- Прозрачност и координиране на предприетите действия и резултатите от тях.

Действия на служителите в образователната институция:

1. Извършват превенцията на насилието и преодоляването на проблемно поведение на детето/ученика, която се изразява във включване на отделни деца и ученици в съответните дейности по чл.45 от Наредбата за приобщаващо образование за въздействие върху вътрешната мотивация, както и оказване на психологическа подкрепа от психолог. Могат да се прилагат една или повече от посочените дейности, съобразно конкретната ситуация, за въздействие върху вътрешната мотивация:

- Обсъждане между ученика и класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем и получаване на подкрепа за разрешаването му;
- Използване на посредник при решаване на конфликт в училище;
- Консултиране на детето или ученика от психолог или педагогически съветник;
- Създаване на условия за включване на ученика в група за повишаване на социалните умения за общуване и за решаване на конфликти по ненасилствен начин;
- Насочване на детето или ученика към занимания, съобразени с неговите потребности;
- Индивидуална подкрепа за ученика от личност, която той уважава /наставничество/;
- Участие на ученика в дейности в полза на паралелката или училището, включително определяне на възможности за участие на ученика в доброволчески инициативи;
- Други дейности, определени в Правилника за дейността на училището.

2. Класният ръководител/ учител/ психолог/ педагогически съветник/ свидетел на ситуация **регистрира в работната документация** различните прояви на неприемливо поведение.

3. Класният ръководител/ учител/ психолог/ педагогически съветник/ свидетел на ситуация **уведомяват своевременно /след наблюдение на някоя от изброените по-долу ситуации/ устно или писмено директора на училището за:**

- ✓ Установени индикации за напрежение /вкл. физическа саморазправа/ между конкретни деца/ученици;
- ✓ Проявена родителска реакция и търсене на съдействие по повод дадено поведение на дете/ученик;
- ✓ Групиране на децата/учениците в групата/паралелката на групички, в които се наблюдава неприемане или отхвърляне на даден ученик/дете или група ученици/деца;

- ✓ Зачестили случаи на вербална агресия между деца/ученици;
- ✓ Случай на неуважително и/или подигравателно поведение към учителя, незачитане на неговия авторитет и действия;
- ✓ Дете/ученик, което страни от останалите деца/ученици и избягва всякакви форми на комуникация и приятелство;
- ✓ Други необичайни от ежедневните реакции и прояви на деца/ученици.

4. **Родителите** /по възможност и двамата/, **своевременно се уведомяват от класния ръководител/учителя на групата** за наличието на даден проблем, неприемливо или агресивно поведение от страна на детето им. В този случай не е необходимо децата/учениците, по отношение на които е нужно предприемане на целенасочени действия да бъдат идентифицирани с техните имена, пред родителите, които не са техни законни представители. Това трябва да бъде обяснено по подходящ начин на родителите, че има защита на личната неприкосновеност на детето, както на тяхното, така и на всяко друго дете в училището.

5. Родителите заедно с учител/педагог/психолог **обсъждат предлаганите решения за разрешаването на даден проблем** или неприемливо поведение на детето, както и действията, които ще се предприемат от всички заинтересовани страни.

6. В случай, че родителите не осигуряват присъствието на децата или учениците за прилагане на дейностите за личностна подкрепа, **директорът** на училището подава **писмен сигнал** до дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето или ученика, които от своя страна предприемат при необходимост мерки за закрила на детето в семейна среда. **Дирекция „Социално подпомагане“ /отдел „Закрила на детето“/ информира училището за предприетите действия**, като може и да отправи препоръки за подобряване и допълване на плана за подкрепа на детето/ученика, както и препоръки за включването на детето/ученика в социални услуги в общността или за осигуряване на специалисти от такива услуги.

7. **Наставникът** трябва да е лице, което да разбира в достатъчна степен аспектите на процеса на вземане на решения и ясно да осъзнава отговорността на тази роля, за да изгради емоционална и доверителна връзка с детето/ученика. Препоръчително е **да се разработи план** относно индивидуалната подкрепа на ученика, както и обратната връзка с училището от негова страна. Наставник може да бъде лице от близкото обкръжение на детето/ученика, педагог от училището, брат, сестра, приятел и др.

8. Учителят в групата или класният ръководител **запознава родителите с предприетите конкретни дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение. Информират ги за резултатите от изпълнението им.**

9. За успешна превенция са важни следните стъпки:

9.1 Да се поддържа ефективна комуникация между всички участници в образователния процес;

9.2 Ръководството на училището трябва да бъде навреме информирано за възможна „критична точка“, рисков фактор или ситуация;

9.3 Дори и в случаите на проявена агресия или неприемливо поведение на дете/ученик спрямо учител, от негова страна **в никакъв случай** не бива да се коментира ситуацията пред останалите деца/ученици по начин, който да злепостави детето. На останалите деца/ученици трябва да бъдат обяснени по подходящ начин и в подходящо време, приемливите методи, отношения и уважение към учителя, както и по какъв начин се е почувствал учителя от неуважителното отношение към неговата професия и личност. Препоръчително е в тези случаи да се намеси психолога на училището за извършване на групова работа с децата /учениците. Важно е да се привлекат връстниците и да станат съпричастни в подкрепата на това дете/ученик, а също така и да предостави методическа

помощ на учителя за превенция на подобно поведение, както и за снижение на напрежението;

9.4 Родителите/настойниците/попечителите на детето/ученика трябва да бъдат уведомявани навреме от класния ръководител/учителя на групата за неприемливо поведение, да се търси тяхното партньорство по отношение на процесите на вземане на решение за ситуацията, за да не се допускат по-сериозни бъдещи прояви;

9.5 Ако детето/ученика, което проявява неприемливо поведение е новопостъпило, преместено от друго училище, е важна ключовата роля на класния ръководител и/или психолога за подготовка на връстниците му;

9.6 Да се разработят и поставят на видно място съвместно с децата/учениците материали за взаимодействие в групата/класа с цел ограничаване на тормоза и насилието сред децата/учениците.

4. Реакция в ситуация на инцидент или проява на насилие между деца/ученици и върху деца/ученици:

4.1 Действия за прекратяване на насилието или травматичното събитие: служителът на образователната институция, свидетел на случилото се или уведомен за него, се намесва **незабавно**, за да преустанови проявата на насилие или друго травматично събитие.

4.2 **Приоритетна грижа е здравето на всички деца/ученици, участници в инцидента или насилието:**

- Служителят на образователната институция, свидетел на случилото се или уведомен за него, **организира веднага помощ от медицинското лице в училището**, за установяване нуждата от намеса на Бърза неотложна медицинска помощ /медицинското лице извършва преглед и сигнализира Бърза помощ при нужда, като описва състоянието, интервенцията и причината за нея в медицинския журнал/.
- При невъзможност поради обективни причини за осъществяване на контакт с медицинското лице, се търси съдействие **незабавно** от Бърза неотложна медицинска помощ.

4.3 **Незабавно се сигнализира за случилото се:**

- Директорът на училището и класният ръководител;
- Родителите на децата/учениците, пострадали от насилие или инцидент и тези, които упражняват родителска грижа.
- Дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“/. В случай на по-голяма оперативност и спешност може да се сигнализира дирекция „Социално подпомагане“/ по местонахождение на училището по телефон, факс, електронна поща;
- При невъзможност за осъществяване на незабавен контакт с Дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“/, сигналът за инцидента и предприетите действия или за проявата на насилие се подава на **органите на Районното управление на МВР/инспектор Детска педагогическа стая, оперативен работник/**.

4.4 **Регистрация на инцидента или проявата на насилие:**

- предприемат се спешни мерки за здравето и живота на децата/учениците;
- сигнализират се заинтересованите страни – родители, социални работници от Отдел „Закрила на детето“;

- случаят се регистрира в в Регистър, създаден във връзка с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование.
- 4.5 **Допълнителни действия в случай на упражнено насилие върху дете/ученик от страна на служител в училището** – Директорът на училището предприема незабавни действия за проверка на фактите и обстоятелствата по случая, след което изготвя доклад за предприетите действия и за резултатите, които предоставя на началника на РУО, Отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „социално подпомагане“ и при необходимост - органите на РУП на МВР.
- 4.6 **Екипно обсъждане на случая, с оглед превенция на инциденти и прояви на насилие** – На заседание на координационния съвет се прави обсъждане на случая, съвместно със социални работници от Отдел „Закрила на детето“.
- 4.7 **Привличане на външни специализирани доставчици на услуги за подкрепа на екипа за справяне със създалата се ситуация и минимизиране на рисковете и предотвратяване на ескалиране на напрежението.**

5. Кризисна ситуация

- 5.1 Действията за първоначална подкрепа на детето се предприемат с цел своевременно снижаване на напрежението и преодоляване на травмата от преживяното или видяното от страна на детето/ученик. Ако не желае, детето не се разпитва. Търси се съдействие от психолог. Взаимодействието при кризисна ситуация обхваща:
- алгоритмът за взаимодействие между институциите в системата на предучилищното и училищно образование и Дирекция „Социално подпомагане“, с цел необходимостта от засилване на сътрудничеството между основните участници, осигуряващи подкрепата за личностно развитие в училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие, както и доставчиците на социални услуги в общността;
 - ролята на медицинските специалисти /медицинското лице/ в училище в случаи на насилие над деца е от съществено значение. Изразява се в разпознаване на белезите и симптомите на насилието, идентификация и навременно уведомяване на органите на Дирекция „Социално подпомагане“;
 - оповаване на Механизма за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище, като документ, който дава рамките на единен механизъм за противодействие на тормоза и подпомага училището в изготвянето на училищна политика, която обединява усилията на учители, родители за справяне с тормоза в училище.
- 5.2 **При нужда от кризисна интервенция:** осъществява се от психолога на училището в случай на травматично събитие, настъпило за деца/ученици, в следствие участието им в него или присъствието им като наблюдатели.
- 5.3 При настъпване на **кризисна ситуация с широк публичен или медиен интерес**, в училището се организира **извънреден Педагогически съвет**, на който служителите се запознават със ситуацията, като изрично им се напомня, че са задължени да не разгласяват сведения и лични данни на детето /чл.11а от ЗЗД/.
- 5.4 Определя се лице, което да е **„говорител“ на училището пред медиите**. Добре е изявленията му да се координират с пресцентъра на МОН и да се консултира с началника на РУО.
- 5.5 От страна на **психолога** на училището се извършва **групова работа** с децата/учениците от групата/класа, за преодоляване на негативните взаимоотношения в класа.

5.6 Организира се и се провежда **извънредна родителска среща**, на която присъстват ръководството на училището, класен ръководител, психолог, като се канят и експерти от РУО, ОЗД или МКБППМН.

5.7 Класният ръководител/учител **информира родителите за резултатите от предприетите действия.**

5.8 Ръководството на училището **съдейства за представяне на методическа помощ и супервизия на учителите.**

6. Последваща подкрепа след ситуацията на инцидент

6.1 След преодоляване на кризисната ситуация от страна на психолога продължава работа със средата, в която детето/ученикът, до отпадане на рисковете с:

- ✓ Класният ръководител/учителят
- ✓ Семейството – за продължаване на работата с детето и в семейната среда
- ✓ Връстниците – групова работа за промяна на нагласите, за споделяне и подкрепа

6.2 Класният ръководител **регулярно информира ръководството и училището и родителите на детето/ученика за резултатите от предприетите действия.**

6.3 ОЗД чрез свой представител информира училището с доклада по работата си и резултатите от ползваната социална услуга от страна на детето/ученика.

7. Уведомяване на работещите на територията на училището за нуждата от закрила на дете / Задължение за съдействие по чл.7, ал.1 и 2 от ЗЗД/

Всяко лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми една от следните институции:

- Дирекция „Социално подпомагане“ /отдел „Закрила на детето“ като структури на Агенцията за социално подпомагане.
- Министерството на вътрешните работи /Районно полицейско управление/
- Държавната агенция за закрила на детето

Достатъчно е уведомяване на една от трите институции. Това задължение има и всяко лице, на което е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.

ВАЖНО!!!

✓ **Работещите в училището създават и изпълняват единна политика на нулева толерантност към насилието към деца във всичките му форми.**

✓ **Водещ е примерът на поведение, ред, правила и взаимоотношения на педагогическия и непедагогическия персонал в училището, които спазват Етичния кодекс на работещите с деца, неизменна част от длъжностната характеристика.**

✓ **Ръководството на училището съблюдава и контролира спазването на етичните норми, правилници, кодекси на общността и отговаря за организация на образователния процес в дух на позитивност, доброта и ценности между всички участници – деца, служители и родители.**

✓ **Ръководството на училището следва да предприеме необходимите действия за запознаването и прилагането на настоящите Практически насоки от служителите, както и за запознаване на всеки новоназначен служител с тях и периодичното проследяване.**